

Pressens mångfald

Debattinlägg om presstöd och yttrandefrihet tenderar att jama med i en kländerkör: löneläget blir allt besvärligare på tidningarna, produktionskostnaderna stiger, distributionen allt mer problematisk.

Förslag som ges för att klara en del av detta brukar utgå från vidgad redaktionell samverkan mellan tidningar, som eljest framställs på konventionellt sätt. Carl Olof Sommar talar i DN om att 80-90 % av det redaktionella stoffet skulle kunna delas mellan ett flertal tidningar. Det är verkligen begripligt om journalister reagerar mot detta. Ett yrkeskunnande sätts ifråga om man på detta sätt betonar att tidningens hjärta ligger enbart i de politiska ledarna.

Det är i mitt tycke fejt att inte tänka färdigt om dagspressens kostnader. Det finns ju metoder till kraftiga kostnadssänkningar. Och med en förstärkt yttrandemångfald. De heter teledata och text-TV. Dessa medieformer är nu verkligen på expansion.

Central text-TV handhas i vårt land än så länge av Sveriges Radio. Drygt ~~120~~ sidor text med kortnyheter och sammanfattade kommentarer sänds dagligen till ca ~~250 000~~ mottagare.

Med ett ökat utbud i text-TV får vi ett bra och billigt sätt att sprida snabba nyheter av gemensamt intresse. Lokala snabbnyheter passar bra i lokal text-TV eller när-text-TV, en form som dock ännu inte är utbyggd i vårt land. Kostnaderna för sådan text-TV är nu utomordentligt låga. Vår organisatoriska modell för närradio anger en bra väg att starta denna verksamhet.

För den verkliga mångfalden i uttrycksmöjlighet svarar teledata: Här pågår för närvarande en intensiv utveckling. Man har lämnat teknikstadiet och samlar nu in erfarenheter om hur detta medium bäst bör användas. Vad passar i teledata? Riksnyheter, väder och virenej. Beskriande redaktionellt material - ja om det är väl anpassat till tillgängligt utrymme. Debatt och insändare - ja bestämt. Annonser - ja om de använder grafik och görs aktiva, med möjlighet till direkt bokning och beställning.

Från utländska teledataaktiviteter finns intressanta erfarenheter. Times Mirror Gateway i Californien rapporterar från en aktivitet under 1982 med 350 hushåll:

- Tre fjärdedelar av deltagarna är belåtna med teledatatekniker
- Fyra av fem är inte bekymrade över integritetsproblem när man beställer varor i systemet
- Att snabbt kunna författa insändare uppfattas som viktigt av en ökande grupp
- En fjärdedel av deltagarna finner det motiverat att själv skapa annonser (pryltorg)
- Över hälften av deltagarna placerar beställningar i direkt anslutning till annonserna
- En könsskillnad märks: män föredrar nyhetsmaterial, sport och underhållning, medan kvinnor föredrar pedagogiskt material, beställningar och bankaffärer hemifrån.

H 200
→ 300 000

Erfarenheter liknande dessa dyker upp från olika håll. De är naturligtvis inte enbart positiva, utan ger många nyanser. Det rör sig om ett nytt sätt att kommunicera, och sådan omställning tar tid.

Efter ett antal inledande år expanderar nu teledata i Sverige och i våra grannländer. Nya databaser presenteras, och terminalkostnaderna sjunker. Frankrike leder ännu i kvantitet, med sitt beslut om att gå över till den elektroniska telefonkatalogen - på 10 år ska alla franska telefonabonnenter ha fått sin 9 tums gratisterminal. Hittills har 600 000 sådana franska terminaler beställts. England har just beslutat göra något liknande, 1986 ska hela den engelska telefonkatalogen finnas i Prestel, det engelska televerkets linjenät för teledata.

Ett motiv för att negligera teledatautvecklingen brukar bestå i att hänvisa till det låga antalet terminaler hittills. Det skulle inte finnas en marknad ännu, när inte konsumenterna räknas mer än tusental. Den som hävdar detta bör fundera något över persondatorutvecklingen. Vid 1983 års slut väntar man att närmare ~~200 000~~ ¹⁵⁰ 000 persondatorer finns i vårt land, varav två tredjedelar sålts detta år. Och detta är bara början. De kostar nu från ca ~~2000~~ ¹⁵⁰⁰ kr styck, och uppåt. För närmare en tusenlapp kan man köpa en adapter som gör persondatorn till en teledataterminal.

Man har anledning anta att detta kommer att snabbt öka efterfrågan på tjänster i teledata.

Jag träffade nyligen en god vän, som bosatt sig norr om New York i USA. På min fråga om hur många av hennes tonårige sons klasskamrater som har persondator tillgänglig hemma, så stirrade hon på mig: Alla - naturligtvis. Vad menar du?

Driftskostnaderna för förmedling av debatt och kulturell information via teledata är mycket låga. Särskilt framträder detta om man tar med andra möjligheter - samhällsinformation, konsumentupplysning, beställningar, banktransaktioner m m.

Det finns ett sätt att krångla till denna utveckling i vårt land. Från vissa politiker har antytts ett ointresse för "reklam i teledata". Man har talat om annonsförbud och restriktioner. Sådana tankar må för förbudsivrare vara rimliga i teorin, i praktiken är de dock omöjliga. En grundlig rättslig analys har visat hur svårt det skulle vara att definiera sådana förbud. Det skulle vara som att reglera användningen av telefonen, teledataterminaler använder ju vanlig telefoni. Avlyssning av alla telesamtal för att kontrollera om något ovälkommet överförs - hu!

Efterlevnaden skulle dessutom bli dramatiskt låg, det finns så många sätt att kringgå en sådan bestämmelse. Man kan verkligen omedelbart rekommendera Leif Andersson i Massmediekommittén att skrinlägga sådana regleringstankar.

Vårt nuvarande presstöd motiveras av att vi vill behålla en mårfald i publika yttranden. Det är sannolikt att utvecklingen med ständigt ökande presstöd direkt kan brytas om man tar till sig de nya möjligheterna. Och vill vi ha en verkligt - och inte bara skenbart - ökad yttrandefrihet i vårt land, då ska vi öppna nya kanaler. Av de som finns till hands är teledata den billigaste och enklaste, oerhört mycket mer tillgänglig än kabel-TV.

Pressens representanter kan naturligtvis välja att vänta ännu ett antal år. Men deras konkurrenter väntar inte.

Tomas Ohlin

fil lic
f d huvudsekr i Informationsteknologiutredningen
nu inom Viewdata AB